

Małgorzata Wojnarowska

DZIAŁANIA SZKOŁY W PRACY Z UCZNIEM ZDOLNYM

UPORZĄDKUJMY POJĘCIA...

Zdolności

Zespół **względnie stałych właściwości człowieka**, warunkujących łatwość uczenia się oraz efektywność wykonywania czynności, w określonej dziedzinie działalności (Encyklopedia PWN).

Właściwości pozwalające na łatwe opanowanie nauki, zdobycie wiedzy, jakiejś umiejętności. (Słownik Języka Polskiego)

Względnie stałe warunki wewnętrzne człowieka współdeterminujące efektywność wykonywania czynności w specyficznej sferze działalności człowieka” (Strelau)

Uczeń zdolny jest więc sprawny i szybki w działaniu, ma większą (lepszą) pojemność niektórych procesów poznawczych (np. zapamiętuje więcej informacji) oraz ma wyższą jakość, głębokość i rozległość operacji intelektualnych (np. szybciej i poprawniej niż inni rozwiązuje zadania).

Uzdolnienia

Uzdolnienie jest to **specyficzna konfiguracja zdolności ogólnych i specjalnych**, umożliwiająca bardzo dobre wykonanie określonej, ukierunkowanej treściowo działalności.

Ludzie różnią się od siebie poziomem uzdolnień specjalnych i w konsekwencji osiągają niejednakowe efekty swojej pracy. Autentyczne uzdolnienia w wielu kierunkach zdarzają się bardzo rzadko. Najczęściej spotyka się człowieka posiadającego uzdolnienia w jakiejś jednej dziedzinie aktywności. W związku z powyższym uzdolnienia precyzujemy jako specjalne, np. uzdolnienia muzyczne, techniczne, aktorskie, kulinarne.

Uczeń osiągający bardzo dobre oceny szkolne ze wszystkich przedmiotów jest więc uczniem zdolnym do uczenia się, a nie uzdolnionym. Uczeń, który posiada uzdolnienia np. matematyczne, zazwyczaj nie wykazuje innych uzdolnień, np. językowych czy plastycznych, co z reguły znajduje odzwierciedlenie w zróżnicowanych wynikach szkolnych. Uczeń uzdolniony osiąga bardzo dobre wyniki tylko w określonych przedmiotach, np. ścisłych i ma zazwyczaj "problemy" z przedmiotami humanistycznymi.

Talent

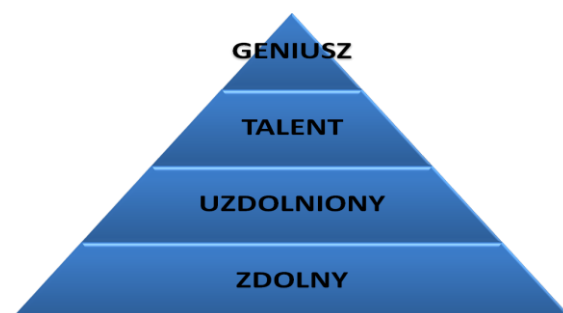
Wybitne zdolności ogólne i (lub) zdolności specjalne urzeczywistniające się dzięki interakcji z innymi czynnikami (wewnętrznymi i zewnętrznymi) w określonej działalności człowieka” (Strelau).

Pojęcie talent odnosi się do ludzi, którzy mają określony dorobek twórczy. Nie każda osoba uzdolniona może mieć talent, ale każda osoba z talentem musi być uzdolniona specjalnie.

W kształtowaniu talentu odgrywają rolę takie czynniki jak: wysoki poziom uzdolnień specjalnych, iloraz inteligencji powyżej przeciętnej, wysoki poziom uzdolnień twórczych, odpowiednia struktura osobowości zabezpieczająca efektywność działania (często wbrew przeciwnościom), aktywność własna, środowisko społeczne sprzyjające rozwojowi uzdolnień oraz czynnik losowy.

Geniusz

Człowiek, którego dzieło okazało się przełomowe dla dalszego rozwoju i postępu cywilizacyjnego - w nauce, technice, kulturze, życiu społecznym.

W rozumieniu społecznym, a także potocznym i szkolnym dziecko zdolne to takie, które dobrze się uczy, ma wzorowe zachowanie, jest grzeczne. Często zdarza się, że szkoła typuje dzieci zdolne wg pewnych schematów, niekiedy pomijając czynnik intelektualny. Jest zdolny, bo dobrze się uczy, jest prawdomówny, nie ma dziwaczkich pomysłów, nie zadaje trudnych pytań, schludnie wygląda, dobrze zachowuje się w szkole i poza nią.

W ujęciu psychologicznym „uczeń zdolny to taki, który ma wysoki iloraz inteligencji, duże osiągnięcia, wysoki poziom twórczy, to znaczy, że charakteryzuje go niepokój poznawczy, umie oderwać się od utartych schematów, potrafi znaleźć się w nowej sytuacji, ma pomysły nowych rozwiązań starych problemów, nie boi się nowych rzeczy” (M.Partyka 1999).

Uczeń bardzo dobry (nietwórczy) stara się realizować zadania, których wymaga od niego otoczenie (nauczyciele, rodzice) i jego celem jest osiągnięcie aprobaty społecznej. Pracuje, aby osiągnąć dobre oceny i osiągnięcie ich powoduje, że zaprzestaje działań w tym kierunku.

Ustalenie czy dziecko jest uzdolnione to zadanie trudne i trzeba je rozpocząć w możliwie najwcześniejszym wieku. Nie można przy tym zapominać, że każde dziecko jest inne i powinno być traktowane z pełnym respektem dla swojej indywidualności. Uzdolnienia u jednych rozwijać się mogą szybciej, u innych wolniej, a niestymulowane mogą po prostu zanikać.

Nauczyciele powinni wiedzieć, jakie zachowania dzieci są oznaką uzdolnień. Listy takich przykładowych zachowań z pewnością mogą być pomocne, ale muszą być uzupełniane innymi materiałami, a zwłaszcza badaniami specjalistycznymi, które leżą w kompetencji psychologa. Dziecko uzdolnione jest "inne", co można stwierdzić już na podstawie wstępnej obserwacji. Prawidłowości rozwojowe dziecka uzdolnionego można przedstawić w postaci ogólnej charakterystyki, ale należy mieć na uwadze fakt, że pewne kryteria diagnostyczne w wypadku jednych dzieci się sprawdzają, natomiast w wypadku innych – nie.

CHARAKTERYSTYKA UCZNIĄ UZDOLNIONEGO

Intelekt

- uczy się chętnie i łatwo,
- ma dobrą pamięć,
- posiada rozległą wiedzę ogólną,
- zadaje mnóstwo pytań,
- zagłębia się w szczególnie interesujące go dziedziny i zajęcia,
- wykazuje dużą ciekawość,
- ma żywą i twórczą wyobraźnię,
- potrafi zajmować się kilkoma rzeczami jednocześnie,
- szybko się nudzi przy powtarzaniu dobrze znanego materiału,
- posługuje się poprawnym językiem i wyszukany słownictwem,
- ma wiele własnych pomysłów i rozwiązań różnych problemów.

Osobowość

- wrażliwość na krytykę,
- poczucie humoru,
- wysokie wymagania względem siebie,
- perfekcjonizm,
- silna motywacja, zamiłowanie i upór w pracy, wewnętrzna dyscyplina,
- jest niezależny, niekonwencjonalny, konstruktywnie krytyczny,

- otwartość i wytrwałość,
- agresja lub wycofanie (u niedojrzałych emocjonalnie).

Kontakty społeczne

- woli pracować samodzielnie,
- wykazuje zdolności przywódcze we wczesnym wieku,
- wykazuje wrażliwość na cudze i własne uczucia,
- ma wysokie wymagania względem innych,
- jest stanowczy, dominujący, przywódczy, pełny inicjatywy i samowystarczalni,
- w niewielkim stopniu interesuje się sprawami stosunków międzyludzkich, jest introwertykiem, niezbyt towarzyskim, pełnym rezerwy.
- ma trudności w przystosowaniu się do grupy,
- prezentuje postawy odbierane jako zarozumiałość, okazywanie lekceważenia rówieśnikom i nauczycielom,
- koncentracja na własnej osobie,
- chwiejność emocjonalna, nieśmiałość lub nadpobudliwość ruchowa, zachowania agresywne lub lękowe,
- ogromna potrzeba akceptacji ze strony rodziców, nauczycieli i rówieśników,

Czynniki warunkujące rozwój uzdolnień:

1. Predyspozycje wrodzone i dziedziczne:

- informacja genetyczna, zawarta w kwasach nukleinowych organizmu,
- doświadczenia z okresu ciąży matki – sygnały głosowe i mechaniczne, odbierane przez korę mózgową płodu (nerwice i stresy przeżywane przez matkę w tym okresie mają duży wpływ na psychikę dziecka).

2. Czynniki nabyte, środowiskowe

- wpływy nieświadome: zdrowe odżywianie, atmosfera domu dająca poczucie bezpieczeństwa, różnorodne bodźce stymulujące, wrażenia i doświadczenia,

- wpływy świadome - akceptacja dziecka w domu rodzinnym, wspomaganie przez rodziców rozwoju umysłowego i zainteresowań dziecka, korzystna, stymulująca rozwój intelektu i zainteresowań atmosfera w szkole.

UCZEŃ ZDOLNY W SZKOLE – BOGACTWO I WYZWANIE

Uczniowie zdolni są dla szkoły wielką szansą i potencjałem, który – odpowiednio rozpoznany i wykorzystany – może w znaczący sposób przyczynić się do jej rozwoju.

Dzięki ponadprzeciętnym możliwościom intelektualnym i twórczym mogą wzbogacać szkołę swoimi pomysłami, inicjatywami, niekonwencjonalnymi działaniami – zarówno podejmowanymi w samej szkole, jak i w środowisku. Dzięki tym uczniom po prostu więcej i ciekawiej się w szkole dzieje. Ich postawa może stać się inspiracją dla innych, którzy – wciągnięci w te działania – mogą dostrzec i rozwijać własny potencjał, „zarażać się” od zdolniejszych kolegów. Ten „pozytywny ferment” pobudza też nauczycieli do szukania rozmaitych form i metod pracy dla takich uczniów, jest wyzwaniem metodycznym i merytorycznym, mobilizuje do poszukiwań i rozwoju. Dla kadry nauczycielskiej jest to też wyzwanie organizacyjne, bo wymaga pracy zespołowej, współdziałania, podejmowania różnych wspólnych inicjatyw. No i wreszcie – różnorodne osiągnięcia uczniów, akcje, inicjatywy, sukcesy w rozmaitych konkursach, przeglądach, turniejach znakomicie przyczyniają się do budowania pozytywnego wizerunku w środowisku lokalnym. Czasem są to tak spektakularne osiągnięcia, że o szkole robi się głośno w skali kraju. Wtedy także organ prowadzący szkołę zyskuje - jako ten, który potrafi stworzyć młodym ludziom na swoim terenie znakomite warunki do rozwoju.

Uczeń zdolny to także wyzwanie dla całej społeczności szkolnej. To wymagający „klient”. Nie zadowala się schematem i rutyną. To nie zawsze jest łatwe dla nauczycieli. Czasem jego znudzona mina podczas lekcji może być odbierana jako lekceważenie lub oznaka złych manier. Tymczasem on może po prostu się nudzić. Mózg każdego ucznia potrzebuje wyzwań, a ucznia zdolnego – w szczególności. Nie każdy nauczyciel jest w stanie

podjąć takie wyzwanie. Jeśli nie sprosta temu, nie włoży dodatkowego wysiłku w indywidualizację, urozmaicenie metod i form pracy dla takiego ucznia, nie poświęci swojego czasu na dodatkową pracę, ich wspólna droga edukacyjna będzie męczarnią dla obu stron, przy czym bardziej ucierpi uczeń. Może to bowiem zabić jego wszelką motywację i chęć do rozwoju.

Uczeń zdolny ma często problemy w kontaktach z rówieśnikami. Nie znajdując partnera o podobnym poziomie intelektualnym może pozostawać poza grupą, gdyż okazuje jej swoją przewagę lub świadomie wycofuje się i pozostaje outsiderem. Niedowartościowani koledzy mogą zwyczajnie zazdrościć zdolnemu jego sukcesów, co czasem prowadzi do otwartych konfliktów w zespole klasowym. Sama osobowość ucznia może być też źródłem problemów emocjonalnych. Radzenie sobie z emocjami, sukcesami i porażkami, wysoko postawiona poprzeczka, relacje z rówieśnikami – to wielkie wyzwania dla psychiki takiego ucznia. Często rodzi to problemy wychowawcze, co przysparza zmartwień i dodatkowej pracy wychowawcy, rodzicom i szkolnemu pedagogowi.

Dyrektor szkoły natomiast stoi przed koniecznością zorganizowania kompleksowego wsparcia dla takiego ucznia, zdobycia dodatkowych środków na zajęcia, zapewnienia opieki merytorycznej, współdziałania z partnerami zewnętrznymi itp. To dodatkowa praca, czas i wysiłek.

Nie wszyscy zaangażowani we wsparcie ucznia zdolnego są w stanie sprostać temu wyzwaniu. Trudno dopatrywać się złej woli – wszak chyba każdy nauczyciel chciałby mieć w swoim dorobku zawodowym sukcesy wychowanków, do których się przyczynił. Czasem wynika to po prostu z rutyny, własnych ograniczeń, niesprzyjających warunków itp. Tymczasem aby ten mechanizm wsparcia sprawnie działał, potrzebne jest współdziałanie wszystkich zaangażowanych w proces podmiotów.

SZKOLNY SYSTEM WSPIERANIA UZDOLNIEN UCZNIÓW – ROLA POSZCZEÓLNYCH PODMIOTÓW

7

Co to jest system?

Definicja słownikowa mówi, że *system to obiekt fizyczny lub abstrakcyjny, w którym można wyodrębnić zespół lub zespoły elementów wzajemnie powiązanych w układy, realizujących jako całość funkcję nadrzędną lub zbiór takich funkcji.* (Wikipedia)

Przekładając to na realia szkolne, system wspierania uzdolnień uczniów można byłoby określić jako zespół powiązanych ze sobą podmiotów i podejmowanych przez nich rozmaitych działań. Te podmioty współpracują ze sobą (w różnych konfiguracjach) na poszczególnych etapach wspierania uczniowskich uzdolnień.

Najważniejsze zadania realizowane w szkolnym systemie wspierania uzdolnień uczniów to:

- Identyfikacja i diagnozowanie ucznia zdolnego.
- Stworzenie mu warunków do optymalnego rozwoju intelektualnego, osobowościowego do samorealizacji.
- Indywidualizacja nauczania.
- Wspieranie twórczego i innowacyjnego myślenia;
- Pomoc merytoryczna, udostępnianie źródeł wiedzy.
- Organizowanie zajęć pozalekcyjnych, kół przedmiotowych, kół zainteresowań.
- Motywowanie do rozwoju.
- Pomoc w rozwiązywaniu problemów emocjonalnych.
- Wskazywanie form wypoczynku i relaksu.
- Stosowanie profilaktyki problemów związanych z występowaniem wybitnych zdolności.
- Włączenie do współpracy instytucji działających na rzecz uczniów zdolnych (placówki specjalistyczne, ośrodki specjalistyczne, stowarzyszenia, fundacje);
- Pomoc w planowaniu dalszego rozwoju ucznia i jego kariery zawodowej.

Jakie podmioty są elementami systemu pracy z uczniem zdolnym w szkole? Najważniejsze wydają się być role: dyrektora, wychowawcy, nauczyciela-opiekuna, pedagoga szkolnego i rodziców.

Dyrektor szkoły

Bez zaangażowania dyrektora, który czuwa nad wszystkim, co dzieje się w szkole, nie ma możliwości stworzenia sprawnie działającego systemu wspierania uzdolnień uczniów. Niezbędna jest tu wysoka kultura pracy i zarządzania, postawa proaktywna, związana z poszukiwaniem nowych możliwości rozwoju samej szkoły, jak i poszczególnych uczniów. To podstawowy czynnik, który decyduje o sukcesie szkół mających osiągnięcia w pracy z uczniami zdolnymi. Dyrektor powinien podjąć aktywność na różnych polach:

- analizy aktów prawnych w zakresie pracy z uczniem zdolnym,
- przystosowywania szkoły do potrzeb uczniów zdolnych,
- kontaktów z instytucjami zewnętrznymi,
- pozyskiwania środków finansowych,
- zapewnienia dodatkowych zajęć,
- stworzenia nauczycielowi możliwości pogłębiania swojej wiedzy,
- wspierania i motywowania nauczycieli w pracy z uczniem zdolnym,
- nadzorowania pracy całego systemu wsparcia, pracy zespołów itp.,
- promowania osiągnięć uczniów,
- promowania nauczycieli pracujących z uczniem zdolnym,

Proaktywna postawa dyrektora łączy się ze świadomym (menedżerskim) stylem zarządzania. W takim podejściu uczniowie są utożsamiani z klientami, a efekty działania szkoły można oceniać po tym, jak radzą sobie jej absolwenci w dalszym procesie edukacji/funkcjonowania na rynku pracy. Jest to możliwe dzięki wewnętrznej motywacji dyrektora do ciężkiej pracy.

Dyrektor szkoły powinien szczególnie zadbać o wyposażenie pracowni przedmiotowych, wykorzystywanych przez uczniów zdolnych oraz stworzyć warunki do

rozwoju zainteresowań i uzdolnień uczniów przez organizowanie zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych oraz kształtować aktywność społeczną i umiejętność spędzania wolnego czasu. Należy nawiązać współpracę z instytucjami wspierającymi ucznia – poszerzy to wiedzę o jego postępach, osiągnięciach, a także predyspozycjach osobowościowych. Pozyska się w ten sposób partnerów do dalszej współpracy na kolejne lata szkolne.

Bardzo ważny jest aspekt wspierania i motywowania nauczycieli do dodatkowej i trudnej pracy z uczniem zdolnym. Dyrektorzy dysponują następującymi sposobami finansowego motywowania::

- dodatki motywacyjne,
- nagrody dyrektora,
- nagrody zdobywane razem z uczniem,
- inne okazjonalne nagrody pieniężne, o które występuje dyrektor do organu prowadzącego itp.

Dyrektorzy zapewne chcieliby mieć większe możliwości wynagradzania za szczególnie zaangażowanie nauczycieli. Zarobki nauczycieli to bariera w kontekście pracy z uczniami zdolnymi - nie ma dostatecznych systemowych możliwości wynagradzania tych, którzy angażują się w zajęcia dodatkowe. Mimo wielu form dodatkowej gratyfikacji dyrektorom rzadko udaje im się odpowiednio wynagrodzić opiekunów uczniów zdolnych. Dlatego dużego znaczenia nabierają inne, pozafinansowe sposoby motywowania nauczycieli do dodatkowego wysiłku.

Ważny jest też inny aspekt - praca z uczniami zdolnymi wymaga specjalnego przygotowania nauczycieli, specyficznych metod i form pracy, dodatkowej wiedzy psychologicznej. Oferta rynkowa szkoleń przeznaczonych dla nauczycieli uczniów zdolnych często jest niewystarczająca. Zdarza się, że szkolenia nie odpowiadają potrzebom i nauczyciele niechętnie biorą w nich udział. Dyrektorzy powinni być jednak otwarci na wszelkie formy doskonalenia realizowane poza szkołą, umożliwić i ułatwić nauczycielom udział w nich (choćby przez dofinansowanie), gdyż mogą one przełożyć się na wyższą efektywność w pracy z uczniem zdolnym.

Wychowawca:

Na wychowawcy ucznia zdolnego spoczywa duża odpowiedzialność. Jako osoba, która ma bezpośredni i najczęstszy kontakt z uczniem i jego rodzicami oraz zespołem klasowym i innymi nauczycielami, ma ogromny wpływ na cały proces wsparcia. Wychowawca powinien:

- zgromadzić jak najwięcej informacji u uczniach (jeszcze przed pierwszym spotkaniem z nimi),
- bacznie obserwować uczniów,
- inicjować działania związane z identyfikowaniem i diagnozowaniem uzdolnień,
- współpracować z nauczycielami, pedagogiem i poradnią oraz rodzicami ucznia przy planowaniu i realizacji procesu wsparcia,
- wnioskować o dodatkowe zajęcia, indywidualny program/tok nauczania,
- starać się o wsparcie finansowe dla ucznia, stypendia, nagrody itp.,
- dbać o dobre relacje w klasie,
- wspierać rozwój emocjonalny wychowanków,
- promować sukcesy uczniów zdolnych.

Nauczyciel:

Nauczyciel – opiekun ucznia zdolnego powinien pamiętać, że duży wpływ na rozwój zainteresowań i uzdolnień mają:

- możliwość eksperymentowania, pogłębiania treści,
- inwestowanie we własny rozwój,
- docenienie oryginalności myślenia, działania, tworzenia,
- przebojowość,
- optymizm i możliwość osiągnięcia sukcesu,
- rzetelna informacja zwrotna uzyskiwana od dorosłych,
- zgoda na poznawczy niepokój, dociekliwość,

- możliwość uczenia się pełnego wyzwania,
- zgoda na popełnianie błędów,
- pozytywna samoocena,
- decydowanie o własnym rozwoju przez samego ucznia,
- możliwość prezentacji sukcesów i promowania ich na różnym forum.

Przyjęcie powyższych założeń powoduje, że nauczyciel musi wykazać dużą cierpliwość, takt pedagogiczny i otwartość na różne sytuacje, jakie niesie praca z tak wyjątkowymi uczniami. Musi też zaakceptować fakt, że w tym przypadku nie da się podążać utartymi ścieżkami, pracować schematycznie i rutynowo. Może bowiem się okazać, że dotychczas wykorzystywane, sprawdzone metody i formy pracy nie zdadzą egzaminu – trzeba poszukiwać innych sposobów działania. Trzeba liczyć się z koniecznością doskonalenia – poprzez samokształcenie czy też zorganizowane formy (kursy, warsztaty itp.), które wyposażą nauczyciela w dodatkowe umiejętności. Potrzebne może być też wsparcie specjalistów, którzy znają specyfikę pracy z uczniem zdolnym oraz współpraca z zewnętrznymi podmiotami (uczelnie, muzea, placówki kultury), które mogą być pomocne w rozwoju ucznia. To wszystko wymaga wysiłku, czasu i chęci oraz pewnej zawodowej pokory. Może się bowiem okazać, że uczeń w niektórych sytuacjach prześciga mistrza.

Metody i formy pracy z uczniem zdolnym zasługują na osobną publikację. Na pewno powinny być to metody aktywizujące i problemowe, dające uczniowi dużo samodzielności, swobody w działaniu oraz umożliwiające mu planowanie i organizowanie swojej pracy. Bardzo dobrze sprawdza się tutaj np. projekt edukacyjny (w tym Webquest). Nie można zapominać o nowoczesnych technologiach – to „naturalne środowisko” młodych ludzi.

Nauczyciel powinien stosować różne strategie dla ucznia zdolnego (szybciej, więcej, skuteczniej, inaczej), dawać mu możliwość pełnienia różnych ról (np. lidera grupy, asystenta nauczyciela) oraz dostosowywać cele, treści, wymagania, warunki oraz metody do specyficznych potrzeb ucznia zdolnego. Jego duże możliwości i potrzeby wymagają też sięgnięcia po zasoby środowiska – uczelni, muzeów, bibliotek, innych placówek kultury, organizacji pozarządowych, mediów itp. działania wspólnie podejmowane w sposób

zasadniczy poszerzą możliwości aktywnego zdobywania wiedzy, doskonalenia umiejętności i rozwoju ucznia zdolnego.

W pracy z uczniem zdolnym nauczyciel może wykorzystywać narzędzia coachingowe. Istotą coachingu jest wykorzystanie zasobów: wiedzy i umiejętności już posiadanych oraz odpowiednie zmotywowanie i towarzyszenie osobie ocachowanej w celowym usprawnianiu jej funkcjonowania. Indywidualna praca z z nauczycielem-coachem, pozwoli rozpoznać klientowi-uczniowi jego umiejętności, zdolności i talenty oraz pełniej wykorzystać potencjał. Coaching jest zorientowany wyłącznie na teraźniejszość i przyszłość. Nie skupia się na problemach z przeszłości, ponieważ tej nie możemy zmienić. Pomaga przekraczać bariery, rozszerzać strefę komfortu, poznać lepiej samego siebie, podnieść poczucie własnej wartości, znaleźć równowagę pomiędzy różnymi sferami życia.

Coaching to podróż, w której nauczyciel-coach pomaga uczniowi znaleźć najbardziej właściwą drogę lub najwłaściwsze pomysły do realizacji celów, rozwiązania problemów, osiągnięcia rozwoju, a więc tego, czego uczeń pragnie lub do czego dąży.

Korzyści z coachingu w pracy z uczniem zdolnym są bardzo duże:

Po stronie ucznia:

- lepsze uczenie się,
- większa samodzielność i poczucie sprawstwa,
- rozwijanie umiejętności planowania i organizowania swojej pracy,
- rozwijanie pewności siebie i docenianie własnych osiągnięć,
- gotowość do podejmowania ryzyka,
- rozwój myślenia krytycznego, refleksyjnego i analitycznego,
- zwiększoną gotowość do rozwijania swoich mocnych stron w różnych rolach zawodowych, osobistych i społecznych,
- rozumienie, rozwijanie i odnoszenie się do różnych rodzajów inteligencji,
- rozwijanie inteligencji emocjonalnej i nabywanie kompetencji życiowych,
- gotowość i chęć do podejmowania nowych wyzwań,
- wzięcie odpowiedzialności z własny rozwój.

Po stronie nauczyciela (wychowawcy, pedagoga):

- lepsze poznanie ucznia i wykorzystanie jego indywidualnych zasobów,
- nabycie umiejętności identyfikacji i wzmacniania indywidualnych możliwości własnych oraz uczniów,
- umiejętność indywidualnego podejścia do uczniów na podstawie rozpoznanych cech osobowości, temperamentu, stylu uczenia i systemu reprezentacji,
- zwiększone poczucie skuteczności w podejmowanych działaniach,
- zwiększona motywacja do pracy,
- większa satysfakcja dzięki obserwowanym dowodom zmian wywołanych przez wykorzystanie coachingu,
- odejście od rutyny,
- rozwój osobisty.

Rolę coacha może pełnić – zamiast nauczyciela-opiekuna – także wychowawca, pedagog czy psycholog szkolny.

Pedagog/psycholog szkolny

Pedagoga/psycholog szkolny jest ważnym ogniwem w szkolnym systemie wspierania uczniów zdolnych. Swoją specjalistyczną wiedzą uczestniczy w działaniach poprzez:

- pomoc w zdiagnozowaniu ich uzdolnień (przy współpracy z poradnią),
- współpracę przy planowaniu i realizacji działań w ramach procesu wsparcia,
- prowadzenie specjalistycznych zajęć, dostosowanych do potrzeb uczniów (np. rozwijających kreatywność),
- pomoc rodzicom w efektywnym wspieraniu ucznia zdolnego,
- szkolenia dla nauczycieli na temat specyfiki pracy z takim uczniem,
- pomoc nauczycielom w rozwiązywaniu bieżących problemów w pracy z uczniem zdolnym,
- prowadzenie zajęć wspierających rozwój emocjonalny i społeczny uczniów zdolnych,
- pomoc w panowaniu dalszej kariery itp.

14

Rodzice

Bardzo ważne jest wsparcie rodziców polegające na pomocy w rozwiązywaniu różnych problemów, ale także na tworzeniu w domu atmosfery sprzyjającej pracy i rozwojowi ucznia. Ważne jest, aby rodzice stawiali wysoko poprzeczkę, ale nie wymagali od dzieci zbyt dużo i mądrze wspierali (także w planowaniu ich relaksu i wypoczynku).

Niektóre szkoły organizują dla rodziców uczniów zdolnych zajęcia z pedagogiem lub wychowawcą na temat ich roli w pracy z uczniem. Chodzi o umiejętne włączanie się rodziców do tego procesu, w sposób który nie generuje dodatkowego stresu.

Konieczna jest stała współpraca z wychowawcą, pedagogiem, nauczycielem – opiekunem i poradnią, począwszy od momentu, gdy uczeń przekracza próg szkoły. Rodzic powinien dostarczyć jak najwięcej informacji o dziecku, jego predyspozycjach, uzdolnieniach, zainteresowaniach, zajęciach dodatkowych. Należałoby stale interesować się postępami dziecka, motywować i wzmacniać pozytywnie, proponować różne rozwiązania dotyczące pracy z nim oraz zgłaszać wszelkie niepokojące informacje, które zakłócają rozwój ucznia (np. problemy emocjonalne).

Zdarza się, że rodzic mają możliwośći wpływanie na rozwój ich dzieci na wyższym poziomie. Są przypadki, gdy rodzice zakładają fundacje, które finansują dodatkowe zajęcia (szerszy zakres nauki języka, nauczanie języka obcego, który nie jest przewidziany w programie, wprowadzenie dodatkowego przedmiotu). Dzięki aktywności rodziców możliwe jest w niektórych szkołach zatrudnianie na zlecenie nauczyciela (wykładowcy z uczelni), który pracuje z uczniami przy rozwiązywaniu zadań na bardzo wysokim poziomie przekraczającym program szkolny. Ponadto rodzice aktywizują się przy organizacji transportu na konkursy czy olimpiady, które odbywają się w innej miejscowości (często robią to w ramach własnego budżetu). Warto wyróżniać rodziców, którzy potrafią poświęcić czas na dodatkowe prace na rzecz uczniów zdolnych. Często szkoły organizują spotkania podsumowujące okres lub rok szkolny, podczas których wręczane są nagrody dla uczniów,

którzy odnieśli sukcesy, a rodzicom przekazywane są listy gratulacyjne czy podziękowania za pracę i zaangażowanie w życie szkoły.

Bibliotekarz

Dużym wsparciem dla ucznia zdolnego w szkole może być także nauczyciel bibliotekarz. Jego zadaniem jest pomoc w pozyskiwaniu potrzebnych uczniowi informacji z różnych źródeł, pogłębianiu wiedzy oraz wspieranie nauczycieli pracujących z takim uczniem. Biblioteki szkolne to często nowoczesne centra multimedialne. Nauczyciel bibliotekarz może:

- pozyskiwać literaturę i materiały dotyczące pracy z uczniem zdolnym,
- wzbogacać bibliotekę o zasoby będące w kręgu zainteresowań uczniów uzdolnionych,
- zapewnić w bibliotece warunki do pozyskiwania wiedzy i rozwijania zainteresowań uczniów uzdolnionych.

ZAPEWNIENIE SPÓJNOŚCI DZIAŁAŃ PODEJMOWANYCH W SZKOLE NA RZECZ UCZNIA ZDOLNEGO

Model pracy z uczniem zdolnym obejmuje następujące etapy:

1. Identyfikacja (rozpoznanie ucznia).
2. Diagnoza uzdolnień.
3. Analiza zasobów szkoły.
4. Zaprojektowanie działań wspierających ucznia zdolnego.
5. Realizacja procesu wsparcia ucznia.
6. Ewaluacja procesu.

Na każdym z tych etapów działania systemu niezbędna jest współpraca różnych podmiotów wspierających ucznia przy realizacji poszczególnych działań.

Poniższe tabele obrazują przykładowe zadania na różnych etapach wsparcia, realizowane przez rozmaite podmioty (nie wyczerpują pełnego spectrum działań).

I IDENTYFIKACJA (ROZPOZNANIE UCZNIĄ)

Działania na rzecz ucznia zdolnego	Zaangażowane podmioty					Partnerzy zewnętrzni
	Dyrektor	Wychowawca	Nauczyciel	Pedagog	Rodzice	
Analiza dokumentacji ucznia		x		x		
Pozyskanie informacji od rodziców na pierwszym spotkaniu (wywiad, ankieta)		x			x	
Obserwacja ucznia		x	x			
Wywiad z uczniem		x	x	x		

II DIAGNOZA

Działania na rzecz ucznia zdolnego	Zaangażowane podmioty					Partnerzy zewnętrzni
	Dyrektor	Wychowawca	Nauczyciel	Pedagog	Rodzice	
Diagnoza pedagogiczna		x	x	x	x	
Przygotowanie opinii dla poradni		x	x	x	x	
Diagnoza specjalistyczna, wydanie opinii						poradnia psychologiczno-pedagogiczna
Zapoznanie się z opinią o uczniu	x	x	x	x	x	

III ANALIZA ZASOBÓW SZKOŁY

Działania na rzecz ucznia zdolnego	Zaangażowane podmioty					Partnerzy zewnętrzni
	Dyrektor	Wychowawca	Nauczyciel	Pedagog	Rodzice	
Analiza zasobów bazowo-technicznych szkoły	x	x	x	x		

18

Analiza zasobów kadrowych	x	x	x	x		
Analiza oferty edukacyjnej, zajęć dodatkowych pod kątem potrzeb ucznia	x	x	x	x	x	
Analiza zasobów nauczycieli (program, materiały pomocnicze, metody i formy pracy itp.)	x	x	x			
Analiza zasobów lokalnego środowiska (baza informacji i kontaktów)	x	x	x	x	x	instytucje i placówki współpracujące
Pozyskanie wsparcia finansowego, rzeczowego, organizacyjnego	x				x	organ prowadzący, rodzice, sponsorzy

IV ZAPROJEKTOWANIE DZIAŁAŃ WSPIERAJĄCYCH UCZNIĄ ZDOLNEGO

Działania na rzecz ucznia zdolnego	Zaangażowane podmioty					Partnerzy zewnętrzni
	Dyrektor	Wychowawca	Nauczyciel	Pedagog	Rodzice	
Przygotowanie indywidualnego programu lub toku nauki (jeśli jest taka potrzeba)	x	x	x	x	x	poradnia psychologiczno-pedagogiczna

Powołanie zespołu nauczycieli	x					
Opracowanie w zespole planu i harmonogramu działań wspierających ucznia zdolnego	x	x	x	x	x	
Opracowanie programu nauczania danego przedmiotu uwzględniającego dostosowanie celów, treści, metod i wymagań.			x			
Przygotowanie do pracy z uczniem zdolnym, doskonalenie, samokształcenie	x	x	x	x		placówka doskonalenia
Zapewnienie środków na zajęcia dodatkowe	x					organ prowadzący, sponsorzy

V REALIZACJA PROCESU WSPARCIA UCZNIĄ

Działania na rzecz ucznia zdolnego	Zaangażowane podmioty					Partnerzy zewnętrzeni
	Dyrektor	Wychowawca	Nauczyciel	Pedagog	Rodzice	
Organizacja zajęć dodatkowych w szkole	x		x			

Dostosowanie celów, treści, metod, form pracy, wymagań i sposobów oceniania			X			
Wsparcie rozwoju emocjonalnego i społecznego ucznia		X	X	X	X	
Wsparcie rodziców ucznia zdolnego		X	X	X	X	
Udział w konkursach, olimpiadach, przeglądach, turniejach	X		X		X	KO, uczelnie, placówki kultury
Współpraca z instytucjami wspierającymi	X	X	X	X		organ prowadzący, instytucje i placówki współpracujące
Nadzór nad przebiegiem procesu wsparcia	X					
Promowanie sukcesów ucznia zdolnego	X	X	X	X	X	KO, organ prowadzący, instytucje i placówki współpracujące

VI EWALUACJA PROCESU WSPARCIA

Działania na rzecz ucznia zdolnego	Zaangażowane podmioty	Partnerzy
------------------------------------	-----------------------	-----------

	Dyrektor	Wychowawca	Nauczyciel	Pedagog	Rodzice	zewnątrzni
Ewaluacja formatywna	x	x	x	x	x	
Ewaluacja sumatywna	x	x	x	x	x	
Sformułowanie wniosków i rekomendacji	x	x	x	x	x	

WSPÓŁPRACA Z PARTNERAMI ZEWNĘTRZNYMI

Aby szkolny system wspierania uzdolnień uczniów działał sprawnie, potrzeba mu zewnętrznego wzmocnienia. Współpraca podmiotów wewnątrz szkoły musi być wzbogacona przez instytucje organizacje, które swoim potencjałem merytorycznym, organizacyjnym i ekonomicznym poszerzą możliwości rozwoju uczniów. Partnerami szkoły w pracy z uczniem zdolnym powinny być:

- jednostki samorządu terytorialnego,
- kuratoria oświaty,
- poradnie psychologiczno-pedagogiczne,
- ośrodki doskonalenia nauczycieli,
- placówki wychowania pozaszkolnego,
- instytucje kultury,
- kluby sportowe,
- wyższe uczelnie,

- placówki naukowe i badawcze,
- organizacje pozarządowe,
- firmy,
- media itp.

Dzięki temu partnerstwu przed uczniami otworzą się nowe szanse. Partnerzy posłużą merytorycznym, specjalistycznym oraz finansowym wsparciem, zapewnią ciekawe zajęcia, projekty edukacyjne, bazę i środki dydaktyczne, kontakt z ekspertami, konkursy i turnieje, pomogą też w promowaniu sukcesów uczniów zdolnych.

BIBLIOGRAFIA:

- Badanie elementów systemu pracy z uczniem zdolnym. Raport z badania IDI. Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2011.
- Bednarkowa W., O talentach w szkole czyli 7 wspaniałych, Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2010.
- Braun M., Mach M., Jak pracować ze zdolnymi? Poradnik dla nauczycieli i rodziców, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012.
- Czaja-Chudyba I., Jak rozwijać zdolności dziecka?, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2009.
- Czaja-Chudyba I., Odkrywanie zdolności dziecka: koncepcja wielorakich inteligencji w praktyce przedszkolnej i wczesnoszkolnej, Wydawnictwo Naukowe AP, Kraków 2005.
- Eby J., Smutny J., Jak kształcić uzdolnienia dzieci i młodzieży, WSiP, Warszawa 1998.
- Fechner-Sędzicka I., Model pracy z uczniem zdolnym w szkole podstawowej. Jak praktycznie i systemowo zorganizować edukację uczniów zdolnych na poziomie szkoły podstawowej?, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2013.
- Fox J. Odkryj silne strony twojego dziecka, MT Biznes, Warszawa 2008.
- Gardner H., Inteligencje wielorakie. Nowe Horyzonty w teorii i praktyce, MT Biznes, Warszawa 2009.
- Gardner H., Niepospolite umysły, Wydawnictwo WAB, Warszawa 1998.
- Jak pracować z uczniem zdolnym? Poradnik dla nauczycieli historii, red. Małgorzata Machałek, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2013.
- Jak pracować z uczniem zdolnym? Poradnik nauczyciela matematyki, red. Małgorzata Mikołajczyk, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012.
- Lewis G., Jak wychowywać utalentowane dziecko, Poznań 1998.
- Limont W., Uczeń zdolny - jak go rozpoznać i jak z nim pracować, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2010.
- Modele opieki nad dzieckiem zdolnym, red. M. Partyka M., Warszawa 2000.

- Osobowościowe i środowiskowe uwarunkowania rozwoju ucznia zdolnego. T. 1, red. Wiesławy Limont, Joanny Dreszer i Joanny Cieślukowskiej. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2010.
- Osobowościowe i środowiskowe uwarunkowania rozwoju ucznia zdolnego. T. 2, red. Wiesławy Limont, Joanny Cieślukowskiej i Joanny Dreszer. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2010.
- Partyka M., Zdolni, utalentowani, twórczy, Warszawa 1999.
- Popek S., Człowiek – jednostka twórcza, UMCS, Lublin 2001.
- Kosyra-Cieślak T., Praca z uczniem zdolnym na lekcjach języka polskiego i zajęciach pozalekcyjnych, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2013.
- Pasich L., Gwóźdź J., Praca z uczniem zdolnym na zajęciach lekcyjnych z wiedzy o społeczeństwie : poradnik dla nauczycieli, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2013.
- Rozwijanie zdolności językowych na lekcji języka obcego, red. Joanna Sobańska-Jędrzych, Beata Karpeta-Peć, Marta Torenc, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2013.
- Rylke H., W zgodzie z sobą i uczniem, Warszawa 1993.
- Szmidt K.J., Pedagogika twórczości, GWP, Gdańsk 2007.
- Szmidt K.J., Trening kreatywności. Podręcznik dla pedagogów, psychologów i trenerów grupowych, Wydawnictwo HELION, Gliwice 2010.
- Tyszkowa M., Zdolności, osobowość i działalność uczniów, Warszawa 1990.
- Zdolni w szkole, czyli O zagrożeniach i możliwościach rozwojowych uczniów zdolnych. Poradnik dla nauczycieli i wychowawców, red. Wiesławy Limont, Joanny Cieślukowskiej, Dominiki Jastrzębskiej. Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012.
- Zdolności, talent, twórczość. T. 1., red. Wiesławy Limont, Joanny Cieślukowskiej i Joanny Dreszer, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2008.
- Zdolności, talent, twórczość. T. 2, red. Wiesławy Limont, Joanny Cieślukowskiej i Joanny Dreszer, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2008.

- Zielicz W., Poradnik pracy z uczniem zdolnym w zakresie fizyki w szkole ponadgimnazjalnej, Warszawa : Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012.

